

Zvonik trogirске katedrale

Radoslav Bužančić

Split

TROGIRSKI I HVARSKI OPUS TRIFUNA BOKANIĆA

UDK:736.2 (497.5 Trogir) "15/16": 929 Bokanić, T.

Rukopis primljen u tisak 15. 07. 2010

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

U tekstu se donosi prikaz djela Trifuna Bokanića u Trogiru, Zadru i Hvaru u kontekstu mletačke manirističke arhitekture Dalmacije ranog 17. st. Uspoređujući trogirski i zadarski opus majstora, te njegova od ranije poznata djela na Hvaru, autor Bokaniću pripisuje završetak Arsenala i Fontika prije Semitecolove obnove i gradnje kazališta, uspoređujući njegovu urbanističku regulaciju trogirskog trga s hvarskim.

Obitelj Bokanić, proslavljena vrsnim graditeljima i klesarima, pripada jednom od rodova pučiškog plemstva koji je s Ciprijanom Žuvetićem osnovao novo naselje u Pučiškom Docu podno Pražnica, u dubokoj i razvedenoj uvali na sjevernoj obali otoka Brača. Ispred pročelja župne crkve sv. Jerolima sagrađen je u 16. stoljeću kaštel Bokanić s jednom od trinaest pučiških kula. Kasnije je pripao nasljednicima iz obitelji Lukinović, a u brojnim pregradnjama sklopa nestali su ostaci kule i utvrđenih zidova.¹ Bokanići se spominju u matici Pučišća na otoku Braču koja se u župi vodi od 1566. godine zbog čega Fisković smatra da su stara bračka obitelj te da je njihovo prezime patronimik koji dolazi od imena Bokan, od kojega se izvodi hrvatsko prezime Bokanić. Ono se u dokumentima 16. i 17. st. javlja i kao talijanizirano Bocanich, Bocchanich ili latinizirano Boccaneus.

---

¹ D. Vrsalović, *Povijest otoka Brača, Brački zbornik* br. 6, Supetar, 1968., 141, 171, 197, 202

Obitelj su proslavili brojni ugledni članovi, svećenici, redovnici i političari, a nadasve graditelji među kojima je najznamenitiji Trifun (1575. – 1609.), arhitekt i kipar, koji je za kratkog života od svega trideset i četiri godine ostavio izuzetno bogat opus. Zvonici i gradske lože Trogira i Hvara, oltari Hvara i Zadra, obnove njihovih katedrala i trgova, djela su koja ovog majstora svrstavaju među najveće graditelje svog vremena. U Trifunovoj produkciji sudjelovala je čitava obitelj Bokanić koja je odigrala značajnu ulogu u ostvarenjima brojnih zahtjevnih graditeljskih pothvata Srednje Dalmacije na prelasku 16. u 17. stoljeće. Pored Trifuna, istaknuti njeni članovi naraštajima se spominju u dokumentima vezanima uz građenje. Njegov otac Jerolim Bokanić djeluje u 16. st. zajedno s braćom i rođacima Vickom, Petrom, Šimunom i Stjepanom, a u 17. st., uz Šimuna i Stjepana, spominje se i Ivan koji gradi na zvoniku bolske dominikanske crkve.² U vrijeme gradnje spliskih utvrda 1664. godine, među pučiškim majstorima graditeljima i klesarima spominje se Nikola i Vicko Bokanić te Petar Puljezić.³

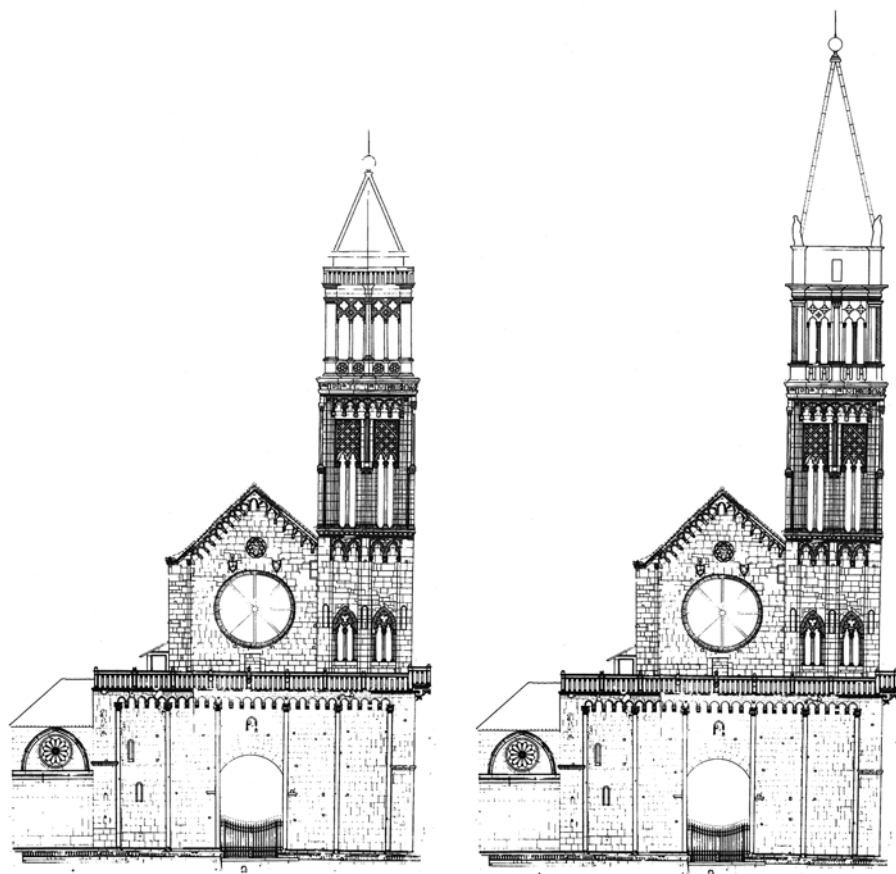

Glavni gradski trg u Trogiru

Grobnice Bokanića nalaze se u pučiškoj župnoj crkvi sv. Jerolima na obali i nasuprot njoj u crkvi Gospe od Batka koju je podigao pučiški plemić Ciprijan Žuvetić u 15. st. Svoja su graditeljska iskustva Bokanići prenosili diljem Dalmacije u sredine gdje su djelovali: Zadar, Trogir, Split, Omiš i Hvar. O Trifunu Bokaniću kao arhitektu zvonika trogirске

² R. Bužančić, *Dominikanci u Hrvatskoj*, Katalog Graditeljstvo, G/8, Bol, Samostan sv. Marije Milosne, Zagreb, 2009., 273

³ D. Vrsalović, o.c. (1), 248

Južno pročelje trogirске katedrale sa Bokanićevim zvonikom i današnje stanje nakon obnove

katedrale prvi je u 17. st. pisao trogirski povjesničar Pavao Andreis.⁴ Boravak Trifuna u Trogiru nije dokumentiran samo ispravama vezanima uz dovršetak zvonika 1597. – 1603. godine. U maticama je ubilježeno rođenje njegova sina Dominika 1606. i smrt Trifunova koja ga je u tom gradu zatekla 3. rujna 1609. godine iz čega se može zaključiti da se posljednjih godina života Trifun sa svojom obitelji, ženom Izabelom i djecom, nastanio u gradu Trogiru.⁵ Trogirski je zvonik, kako se čita u dokumentu trogirskih Operarija od 27. svibnja 1597. godine, izvodila radionica Trifunova oca Jeronima Bokanića. U potpisanom ugovoru za gradnju spominju se pučiški graditelj Jeronim i njegovi suradnici braća Petar i Nikola, sin Trifun, njegovi rođaci Jeronim i Ivan, te kamenar iz Šibenika Ivan Ozarević zvani Klitanović. Oni su za sumu od 1800 dukata dogovorili završiti zvonik kamenom iz čiovskih i drveničkih kamenoloma.⁶ Iz dokumenta se vidi da su Bokanići prezentirali tro-

⁴ P. Andreis, *Povijest grada Trogira* I, Split, 1977., 331

⁵ Starijeg sina Jerolima krstio je 1604. u Hvaru; C. Fisković, “Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru”, *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku*, VIII-IX, Dubrovnik, 1961., 195.

⁶ K. Prijatelj, “Bokanićeva radionica u Trogiru”, *Anali Historijskog Arhiva JAZU u Dubrovniku*, I, Dubrovnik, 1952., 271

Atika zvonika s kipovima Alessandra Vittorije nakon obnove koncem 17. st.

girskom vijeću novo rješenje, možda drveni model njihova prijedloga završetka zvonika, koje su ponudili umjesto ranije izrađena projekta. Po tom je novom prijedlogu zvonik dovršio Trifun Bokanić 1603. godine.⁷ Njegov se izvedbeni nacrt za gradnju lože zvonika u mjerilu 1:1 nalazi ugraviran na popločanju poda južne lože katedrale.⁸ Nacrt prikazuje vrh zvonika, potpuno drugačiji od današnjeg, za kojega se pogrešno smatralo da je Bokanićevo djelo. Današnji je izgled zvonik dobio u drugoj polovici 17. st. u pregradnji nakon rušenja vrha koji je stradao

zbog udara groma 14. travnja 1653. godine.⁹ Zbog toga su kod popravka njegove piramide ugrađene moći sv. Barbare smještene u olovnom relikvijaru unutar akroterija zvonika. Natpis na relikvijaru uz godinu 1669. sadrži i inicijale MZG što bi se moglo dovesti u vezu s obnovom za biskupa Ivana Pavla Garzona (1663. – 1676.).¹⁰ Cvito Fisković, koji hvaleći vještinu Bokanića i njegov uspjeh u usklađenosti starijeg dijela zvonika i njegova

Renesansna ograda nad atrijem trogirске katedrale iz polovine 16. st

⁷ Lj. Karaman, "O Trifunu Bokaniću graditelju zvonika trogirске katedrale», *Jugoslavenski istorički časopis* II, Beograd-Ljubljana, 1936., 145.-150

⁸ Č. M. Iveković, *Trau, Dalmatiens Architektur und Plastik*, Wien, 1910., 6; S. Gibson– B. Ward Perkins, "The Incised Architectural Drawings of Trogir Cathedral", *Antiquaries Journal* LVII, 1977., str. 289-311

⁹ I. Kukuljević Sakcinski, "Bokanić Trifun", *Slovník umjetnikah Jugoslavenskih*, Zagreb, 1858.–1860., 34

¹⁰ R. Bužančić, "Dovršetak trogirске katedrale u 17. st.", *Umjetnički dodiri dviju jadranskih obala u 17. i 18. stoljeću* - zbornik radova, ur. Marković, Vladimir; Prijatelj-Pavičić, Ivana, Split 2007., 71-92

Trifun Bokanić, metope vijenca zvonika trogirске katedrale s muškom glavom i floralni motivima

Zvonik trogirске katedrale. Reutilizirani kapitel Bokanićeve radionice upotrebljen kao baza stupa lože zvonika

Trifun Bokanić, metopa vijenca zvonika trogirске katedrale s grbom kneza Jeronima Minija.

kata, piše: *Cjelini tek smeta prazna i teška atika, podnožje piramide, koja, isturena odveć naprijed nije mogla da se ogradi balustradom, koje bi stupići ublažili i prekrili glomaznost tog tijela.*¹¹ Sudeći prema nacrtu, trogirski je zvonik Bokanićeva doba bio završen s ložom pačetvorinasta tlocrta koja je imala osam bifora izvedenih u maniri cvjetne gotike, po dvije sa svake strane, nad kojom su se nalazili kasnorenesansni vijenac i kasnogotička balustrada. Njeni stupići nisu bili u obliku dvostruke kruške, tipičnom za Bokanićevu radionicu, naprotiv, bila je nalik balustradi terase atrija katedrale iz polovice 16. stoljeća na kojoj su grbovi kneza Basadone, biskupa Nigera Balistrića i operarija Lucića, što pokazuje kako se Bokanić nastojao uklopiti u kasnogotički stil trogirskog zvonika. Na završnom katu, iznad balkona s balustradom, dizao se oktogonalni tambur, baza osmerostrane piramide kojoj su stranice bile znatno manje strme od današnje, poput završetka zvonika dominikanske crkve sv. Marka na Hvaru. Oktogonalnu piramidu Bokanićeva zvonika potvrđuje ne samo crtež s geometrijskom konstrukcijom prevaljenog rebra piramide, nego i ojačanje uglova zvonika izvedeno kamenim dijagonalnim pločama postavljenim u vrijeme gradnje njegove lože. Pored toga što je zvonik nakon Bokanićeva zahvata pregrađen, njegova se ruka može prepoznati na sačuvanom vijencu lože zvonika s tipičnim dekoracijama iz njegova kiparskog repertoara.¹² Između dva niza profilacija nalaze se metope razdijeljene povijesnim konzolama, ukrašene reljefima među kojima su prikazi krušaka, dinja, akantusa, ruža,

¹¹ C. Fisković, “Trifun Bokanić, graditelj trogirске katedrale”, *Novo doba* XXIII, Split, 1940., br. 307 od 25. XII, str. 29-30, s 1 sl.; “Trifun Bokanić, graditelj trogirске katedrale”, Poseban otisak, Split, 1940., 15

¹² Za bazu stupa istočne bifore, u pregrađenoj loži zvonika, upotrijebljen je Bokanićev priklesani kapitel.

ali i lica ljudi, glave lavova, ovnova i maskeroni. U jednoj od njih je i grb gradskog kneza Jeronima Minija koji je tu dužnost obnašao od 1596. do 1598. godine. Natpis u podnožju zvonika spominje Dominika Minija, kneza koji je Trogirom upravljao od 1598. do 1601.

DOMINICO.MINIO.PRAET.CIVES.TR.G
PERPETVAE.MEMORIAE.AC.DEVOTIONIS
SIGNVM. EREXERVNT
M.D.C.I¹³

*Uzidana ženska glava na pročelju
zvonika sv. Nikole*

Grb na loži zvonika, koji obilježava dovršetak djela, pripadao je gradskom knezu Alvizu Bembu koji je upravljao gradom od 1601. do 1604. godine. Svi ti natpisi i grbovi na zvoniku svjedoci su tijekom gradnje i dovršetka građevine, ali i intenzivne obnove grada koji se ponovno sređivao i više od sto godina nakon što je taj posao bio povjeren Andriji Alešiju i Nikoli Firentincu. Razlog ne treba tražiti u gospodarskom procvatu grada početkom 17. st. Upravo suprotno – sredstva se za gradnju namiču kreditima i prilozima građana. Novu restauraciju i regulaciju grada vjerojatno je potaknula aktivnost Bokanićeve radionice i pojava majstora Trifuna koji se s obitelji doselio u Trogir. Zvonik trogirске katedrale prvo je njegovo prepoznato djelo koje je ukazalo na veliku graditeljsku vještinu pučiškog arhitekta

i kipara. Nakon atribucije tog spomenika i pronalaska dokumenata koji su rasvijetlili čitav slijed događaja vezanih uz gradnju, prepoznata su i druga trogirska ostvarenja njegove radionice, zvonici benediktinskih samostana sv. Nikole i sv. Mihovila, od kojih je ovaj posljednji spomenut u dokumentu o gradnji zvonika stolne crkve.¹⁴

Bokanićima se, pored dovršetka zvonika katedrale, pripisuju i brojni drugi trogirski zahvati. Južna gradska vrata, koja uz benediktinski samostan sv. Nikole vode u luku, podignuta su, prema natpisu, 1593. u vrijeme trogirskog kneza Delfina Delfina. Natpis na nadvoju datira ih u vrijeme kada u Trogiru djeluje radionica Trifunova oca Jeronima Bokanića čiji se oblikovni repertoar može prepoznati u polukružnim pilastrima s naizmjenično postavljenim bunjato i fino klesanim segmentima, vijencem nadvoja sa zupcima i na konzolama postolja reljefa s mletačkim lavom koje su na čeonom dijelu ukrašene vrpcom s ornamentom u obliku preklapljenih dukata. Natpis ne spominje graditelja, već slavi starost i slavu grada i njegova zaštitnika sv. Ivana Trogirskog, obilježavajući udio gradskog kneza Delfina u gradnji vrata:

¹³ C. Fisković, "Trifun Bokanić, graditelj trogirске katedrale", *Novo doba* XXIII, Split, 1940., br. 307 od 25. XII, str. 29-30, s 1 sl.; "Trifun Bokanić, graditelj trogirске katedrale", Poseban otisak, Split, 1940., 14

¹⁴ K. Prijatelj, "Bokanićeva radionica u Trogiru", *Anali Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* I, Dubrovnik, 1955., 275

HANC CIVIVM OLIM ROMANORVM CIVITA
TVM CLARIS QVI EX EA PIRODIERUNT
PRAESULIS PERENNI TVTELA MVNITAM
PORTA HAC SANE CONSPICVA EXORNAN

TEM TVM ANTIQVITATE CELEBREM
VIRIS APPRIME NOBILEM DIVI IOAN EIVS
DELPHINVS DELPHINO PRAETOR AQVISS
DAM CVRAVIT ANNO DO M D X C III¹⁵

Nekoliko godina poslije dovršetka gradskih vrata, završena je gradnja zvonika benediktinske crkve sv. Nikole koji se nalazi nedaleko od njih. Zvonik benediktinki dovršen je 1598. godine, kako navodi natpis nadstojnice samostana Pelegrine Cipiko ispisan u njegovu podnožju:

RELIGIONI AC PIETATI
INTENTA PELEGRINA
CORIOLANA ANTISTITA
HANC SANCTAM TVRRIM
PERPETVVM SVI MONV
MENTVM EREXIT
ANNO DOMINI MDXCVIII.¹⁶

Arhitekturu zvonika određuje karakteristična osmerokutna loža zvonika zatvorena u tradiciji benediktinske klauzure ažuriranim kamenim pločama koje se doimaju poput orijentalnih ukrasa. Na pročelju zvonika uzidana je ženska glava, svojevrstan Sanmichelijevski potpis Bokanića, kakve je kipar ugrađivao u zaglavlja lukova oltara i prozora. Na četiri ugla kamenog vijenca lože izrađene su kasno-renesansne fiale, konične izdužene piramide koje podsjećaju na malene obeliske. Taj je arhitektonski dekorativni element Trifun Bokanić često koristio, primjerice čitav niz takvih fiala ritmiziraju pročelje gradske lože u Hvaru koju je Cvito Fisković pripisao Trifunu Bokaniću.¹⁷ Na trogirskom je trgu, pred velikom palačom Cipiko, piramidom u obliku obeliska Bokanić obilježio uređenje gradskog trga dovršena 1600. godine u vrijeme gradskog kneza Dominika Minija. Podignuta je na spomen nove urbanističke regulacije proširene na prostor pred katedralom gdje je srušena općinska kuća u kojoj su se nalazili Fontik i skladište soli, ali i ljekarna i gramatička škola.¹⁸ Preuređenje trogirskog trga 1600. godine potvrđuje natpis pod piramidom:

Trogir. Južna gradska vrata, rad Bokanićeve radionice.

¹⁵ Č. M. Iveković, o.c., 19

¹⁶ C. Fisković, *Samostan i crkva benediktinki u Trogiru*, Split, 1940.

¹⁷ C. Fisković, "Trifun Bokanić na Hvaru", *Peristil* 16-17, Zagreb, 1973.-1974., str. 53-64, s 21

¹⁸ J. Belamarić, "Nota za Tripuna Bokanića i Koriolanoviće", *Studije iz srednjovjekovne i renesansne umjetnosti na Jadranu*, Split, 2001., 466

Trifun Bokanić, zvonik benediktinske crkve sv. Nikole u Trogiru

Spomenik kneza Dominika Minija na glavnom gradskom trgu Trogira

PERVGLI PHILIP PASQUALICI SVMI DALMATI
TOTIVS Q ADRIAE SINVS PRAEFECI NEC NON ET
DOMINCI MINII PREAT OPT CVRA FORVM
HOC EX ANGVSTO IN AMPLIOREM FORMAM
INSTANTIB NOBILIBV VIRIS REDACTVM EST
AN DOM MDC¹⁹

Iste je godine dovršena obnova palače Lucić koju uz Trifuna Bokanića povezuje malena skulptura ženske glave, ključni kamen nekog lučnog otvora koja pripada tipičnoj arhitektonskoj dekoraciji tog kipara i graditelja. Na zidu atrija prvog kata s cisternom je ploča na kojoj je datum:

LVCIA GENS TENVIT PRIMVM
MODO LVCIA SERVAT
LVCIA ME SVPERVMNVTV
PER SAECVLA SERVET
M D C²⁰

Uzidana ženska glava u dvorištu palače Lucić u Trogiru

¹⁹ Ć. M. Iveković, o.c., 19

²⁰ C. Fisković, "Palača historičara Lucića u Trogiru", *Hrvatski glasnik*, Split, II/1939, br. 84, 8. IV, str. 21.

Kruna bunara palače Lucić u Trogiru

Kapitel šandarca zastave u trogirskoj luci

U dvorištu Lucićeve palače stupovlje atrija, trifora s kapitelima *all' antica*, piramidalne konzole pod vijencem, balustrada, te brojni drugi građevni djelovi ukazuju na djelovanje Bokanićeve radionice. Njoj se može pripisati i kruna bunara s Lucićevim grbom te karakterističnim licem ovjenčanim zrakama, standardnim dekorativnim elementom radionice.

Šandarac zastave s grbom kneza Ambroza Cornara, isklesanim među listovima akantusa na kapitelu, izrađen je 1605. godine, u vrijeme gradnje zvonika benediktinskog samostana sv. Mihovila u Pasikama.

Bokaniću ga je pripisao Prijatelj.²¹ Stare fotografije s početka 20. st. potvrđuju kako je tada stajao u gradskoj luci uz obalu mora, a danas se nalazi u luci pred gradskim vratima.

²¹ A. Horvat-R. Matejčić-K. Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., 664

Gradska loža u Trogiru, retabl Pravde Nikole Firentinca s grbovima grada i gradskog kneza, rad Trifuna Bokanića

Za istog kneza, godinu dana poslije, 1606. godine, Trifun Bokanić je obnovio trogirsku gradsku ložu.²² Njegova su djela klupe uz istočni i južni njezin zid i kameni sudački stol, ukrašen grbovima kneza Ambroza Cornara i grada Trogira, isklesanim na volutama njegovih masivnih kamenih nogu te raskošno ukrašeni kameni grbovi obješeni uz Firentinčev reljef Justicije. Spomen na obnovu zabilježen je natpisom pod retablom Pravde na istočnom zidu lože. Natpis je uklesan na vrpci koja je razapeta između dviju tipičnih bokanićevskih lavljih glavica.

Trogirska gradska loža, lavlja glavica uz natpis, rad Trifuna Bokanića

²² R. Ivančević, "Trogirska loža: TEMPLVM IVRIS ET ARA IVSTITIAE (1417)", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 31, Split, 1991., 115-150

Iste godine Trifun Bokanić je izradio maniristički kamin ukrašen povijenim konzolama s lavljim šapama i maskeronima koji se nalazi u kući Kvarko sjeverno od katedrale.²⁴ Na njemu su uklesani inicijali Franja Kvarka i godina 1606.

MDCVI
F.Q.

Kamin kuće Kvarko u Trogiru, glava maskerona

Kamin je, prema natpisu, izrađen tri godine nakon dovršetka zvonika stolnice pa se ne može dovoditi u vezu Kvarkovo obnašanje dužnosti operarija katedrale u vrijeme podizanja zvonika katedrale s izradom kamina. Upravo suprotno, kamin je dokaz Bokanićeva stalnog boravka i djelovanja u Trogiru gdje je, trajno se nastanivši, postao njegovim građaninom.

Već iduće godine nastavilo se uređenje komunalne palače na kojoj su grb i natpis gradskog kneza Alvisa Morosinija (1606. – 1609.). Trifun Bokanić je pregradio drugi kat te palače koju je stoljeće prije podigao Nikola Firentinac, kako se to vidi na prozorima prizemlja.²⁵ Morosinijev grb i ploča s natpisom istaknuti su na pročelju trogirске komunalne palače. Grb je kasno-renesansnog oblika s konveksno istaknutim crveno obojanim poljem

preko kojega je uklesana plavo oslikana horizontalna greda. Obrubljen je vrpcom s florealnim motivom nad kojom je glavica krilatog kerubina postavljena kao postolje za poprsje anđela odjevena u tuniku s prekrštenim trakama na prsima. Polje grba pridržavaju

²³ A. Hauser, *Die Loggia in Traù - Aufnahme und reconstruction*, Beč, 1894., 9

²⁴ C. Fisković, "O starim dalmatinskim kaminima", *Bulletin Razreda za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 1 (51), Zagreb, 1981., 69

²⁵ C. Fisković, o.c. (T. B. na Hvaru), 56; I. Babić, "Renesansni lučni prozori i općinska palača u Trogiru", *Adrias* 1, Split, 1987., 170

Trogir, komunalna palača, zapadno pročelje

krilati anđelčići u pokretu, poigravajući se volutama njegova raskošna okvira. Donji dio grba završava girlandama lovora i voća ovješeno s obje strane grotesknog maskerona. Izvrstan klesarski i kiparski rad djelo je vrsnog klesara i kipara, a ornamenti karakteristični za Bokanićev repertoar upućuju na Trifuna kojemu bi to bio jedan od zrelih radova. Spomen na zahvat ispisan na mramornoj ploči datiran je 1608. godinom:

QVOD IAM DIV TRAG: SVPPPLICATIONIBVS ASSE:
 QVI NON POTVERVNT, ALOYSII MAVROCENO
 PRAETORIS DILIGENTIA IMPETRATIS A SENATV
 VEN: SVMPTIBVS AEDES HAS NIMI A VETVSTA
 TE FERRE CORRVENTES FVNDITVS RESTAVRA:
 VIT CIVITATEMQ HOC CANSPICVO AEDIFICIO
 NOBILIOREM REDDIDIT, ANNO DNI M DCVIII²⁶

Spomenuta obnova odnosi se na reprezentativni kat palače s izduženim lučnim prozorima s čijih zaglavnih kamenja promatraju isklesana lica poput onih karakterističnih glava koje se nalaze u zaglavljima Trifunovih oltara, ninskog, izvorno iz zadarskog benediktinskog samostana i oltara bruške crkve prenesena iz Gospine kapele hvarske katedrale.²⁷ Stoga se taj zahvat sa sigurnošću može pripisati Trifunu Bokaniću i njegovoj radionici. Među posljednja djela Trifuna Bokanića mogao bi se ubrojiti grb Dominika Contarinija iz 1609. godine, istaknut u dvorištu komunalne palače, nad stubištem kojim se ulazilo u salu gradskog plemićkog vijeća. Na njemu je tipičan maskeron kojega Bokanić

²⁶ M. Glavinić, *Bullettino di archologia e storia dalmata* 4, Split 1881., 39

²⁷ D. Domančić, "Bokanićev ninski oltar", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 10, Split, 1956., 211.-216

*Komunalna palača u Trogiru,
grb kneza Morosinija*

*Grb gradskog kneza Dominika Contarinija iz
1609. u atriju trogirске komunalne palače*

Grb gradskog kneza Morosinija, detalj

Grb gradskog kneza Dominika Contarinija, detalj

često koristi kao dekorativni element. Nalazimo ga tako na vijencu zvonika trogirске katedrale, na kaminu kuće Kvarko i brojnim drugim primjerima. Ispod Contarinijeva grba je nadvratnik nekadašnjeg ulaza u vijećnicu s natpisom:

AVLA CONSILII NOBILIVM²⁸

Pregradnja crkve Gospe od Karmena 1618. završena je devet godina nakon smrti Trifuna Bokanića, ali, sudeći po oblikovanju pročelja i zvonika, njegova je pučiška radionica nastavila sklapati poslove u gradu.

²⁸ M. Glavinić, o.c., 40

TEMPLA HAC PRINCIPIO QVONDQ SUNT ORTA MINORI
 FVNERE QUAE FVLCONT NOBILI ORA SVO
 PRIMA FVRE GVIDI QVEM SACRA TIARA TEGERAT
 POST VETERVM TABEM SAXA LOCATA MAN
 MARTIVS AQVALIS TRIMO PROVECTA PIORVM
 VIRGINIS INGENTI NOBILITAVIT OPE
 COMMODA PROSCIPIENS VRBIS PHOEBI OSTIA FECIT
 ESSENT SVRGENTIS QVAE PEREVNTIS ERAS
 CVM POPULO FRATRES STRVXERVNT SVMMOQ DECOR
 ORNARVNT QVUORVM FAMA PERENNIS ERIT
 ANNO N-RAE SAL MDCXVIII

Iako je trogirski opus Trifuna Bokanića najbrojniji i najbogatiji po značaju i broju njegovih ostvarenja, Trifunovo je djelo ostavilo dubok trag i u drugim gradovima Srednje Dalmacije. Njegov je zadarski opus vrlo značajan iako nije dovoljno poznat. Prvi ga je u Zadru prepoznao Domančić na oltaru benediktinske crkve sv. Marije, poslije prenesenom u ninsku crkvu. Na tom se oltaru Trifun potpisao uklesanom kapitalom:

TRIPHONIS BOCANICH BRACHIENSIS OPVS²⁹

Pročelje nedovršene crkve sv. Šimuna u Zadru

²⁹ D. Domančić, *ibidem*.

Crkva sv. Šimuna u Zadru, nadvoj ulaznih vrata i prozor na pročelju crkve

*Michele Sanmicheli, Kopnena vrata
grada Zadra*

*Jacopo Sansovino, loggetta,
Venecija*

Prema novim istraživanjima, Marković pripisuje Bokanićevoj radionici gradnju starije, nedovršene zadarske crkve sv. Šimuna (1572. – 1600.) građene pored kapele sv. Roka na zadarskoj tržnici južno od srušene bazilike sv. Marije Velike.³⁰ Projekt je naručen poslije 1572. kod nekog mletačkog arhitekta, a izvedba povjerena lokalnim majstorima – napisao je 1686. kroničar Lorenzo Fondra. Paladijanski klasicistički projekt ostavio je golem utjecaj na mladog Trifuna Bokanića koji je prema Markoviću oko 1600. sudjelovao u izvedbi nedovršene crkve čija je gradnja obustavljena 1623. godine, a iste je, 1600. godine, datiran nadvrtnik crkve sv. Šimuna s grbovima prokuratora Julija Grizogona i Tome Civalielisa. Obitelj Grizogono je u to vrijeme od Trifuna naručila spomenuti oltar benediktinske crkve sv. Marije koji se danas nalazi u Ninu, što sve upućuje na širi angažman mladog graditelja u Zadru početkom 17. st.

Marković je naglasio utjecaj mletačke arhitekture sredine 16. st. u prepoznatljivom klasičnom rješenju pročelja crkve sv. Šimuna.³¹ Sansovinova *loggetta* iz četrdesetih godina tog stoljeća i pročelje biblioteke Marcane postali su arhitektonski ideal suvremenima, nastavljen u kasnim djelima Palladija, te poslije Scamozzija koji je završio neke od njegovih velikih zahvata. Palladio je, poput Sanmichelija, bio poznat u Dalmaciji, gdje je boravio zbog proučavanja antičke arhitekture, a s crtežima obojice velikih arhitekata Bokanić se mogao susresti izvan Venecije, u domovini, na gradilištima diljem Dalmacije. Na njega je nesumnjivo veliki utjecaj imao Sanmicheli, projektant zadarskih fortifikacija i monumentalnih gradskih vrata podignutih *all' antica*, s čijim se djelom Trifun susreo za svog boravka u Zadru u vrijeme gradnje crkve sv. Šimuna. Zbog toga je hvarsku gradsku ložu Jackson početkom 20. stoljeća pripisao Sanmicheliju, a smatrala se njegovim djelom

³⁰ V. Marković, "Škrinja sv. Šimuna i arhitektura u Zadru oko 1600.", *Peristil* 48, Zagreb, 2005., 98

³¹ *ibidem*, 101

Gradska loža u Hvaru

sve dok je Cvito Fisković, uspoređujući hvarske dokumente, nije povezo s opusom Trifuna Bokanića.³²

Na prijelazu 16. na 17. st. Trifun živo djeluje u gradu Hvaru, gotovo istodobno i jednako kao u Trogiru. Prepoznat je u velikim zahvatima na hvarskom trgu. Dokumenti ga povezuju uz gradnju oltara Gospine kapele iz hvarske katedrale iz 1605. godine, koji je poslije prenesen u brušku crkvu, a Fisković je povezo pisane dokumente koji spominju majstora i Bokanićev maniristički stil u kojem je podignita gradska loža Hvara, dovršena za Julija Contarinija 1603. – 1605.³³ Novija istraživanja dovode Trifuna Bokanića u vezu s pregradnjom hvarske dominikanske crkve sv. Marka, posebno s gradnjom njezina zvonika.³⁴ Bokanići su, kao vješti graditelji brojnih zvonika, na nekima od njih izvodili pregradnje najugroženijih gornjih katova, a na nekima samo popravke oštećenih loža.³⁵ Hvarskom je zvoniku Sv. Marka pregrađena loža dobila tipične ornamente rozeta i andeoskih glavica koje je radionica često koristila, a Andrijićev zvonik franjevačke crkve, sagrađen početkom 16. st., u obnovi je u drugoj polovici 16. st. dobio bokanićevske elemente, balustradu sa stupićima u obliku dvostruke kruške s bisernim nizom i profiliranim rukohvatom s dentima.

³² T. G. Jackson, "Notes on the Architecture of the Eastern Coast of the Adriatic", *The Burlington Magazine for Connoisseurs* vol 14, No 72, Mart 1909., 344

³³ C. Fisković, o.c. (7), 53-64, s 21

³⁴ K. Prijatelj, "Dvije potvrde za radionicu Tripuna Bokanića", *Zbornik za likovne umetnosti* 21, Novi Sad, 1985., str. 331-339/331-339; A. Tudor, *Dominikanci u Hrvatskoj*, Katalog Graditeljstvo, G/9, Hvar, Samostan sv. Marka Evanđelista, Zagreb, 2009., 278

³⁵ Osim zvonika katedrale u Trogiru pripisuje im se gradnja zvonika trogirskih benediktinskih crkava sv. Nikole i sv. Mihovila, u Zadru zvonik Sv. Šimuna, u Hvaru zvonik dominikanske crkve sv. Marka, zvonik dominikanske crkve u Bolu na Braču, a pretpostavlja se da su sudjelovali i u popravcima zvonika splitske katedrale, zvoniku franjevačke crkve u Hvaru...

Portal dominikanske crkve sv. Marka u Hvaru, rad Trifuna Bokanića

Trifun Bokanić. Zvonik dominikanske crkve sv. Marka u Hvaru

Fontik uz hvarski Arsenal

Nasuprot Gradskoj loži u hvarskoj luci nalazi se zgrada Arsenala. Sagrađena je u 16. st., na mjestu ranijeg velikog arsenala koji je stradao za napada Osmanlija predvođenih turskim potkraljem Alžira Uluz-Alijem 1571. godine.³⁶ Njegova je obnova trajala sve do početka 17. st., a radovi su bili završeni 1607. godine, kako piše u svom pismu hvarski knez Stjepan Tiepolo mletačkoj vladi.³⁷ Pa i nakon toga Arsenal je bio dograđivan. Natpis na njegovim istočnim vratima spominje 1611. godinu:

ANNO PACIS PRIMO MDCXI

Fontik s njegove sjeverne strane dovršen je nakon toga, a nad ulaznim vratima kata na njegovoj terasi uklesana je 1612. godina:

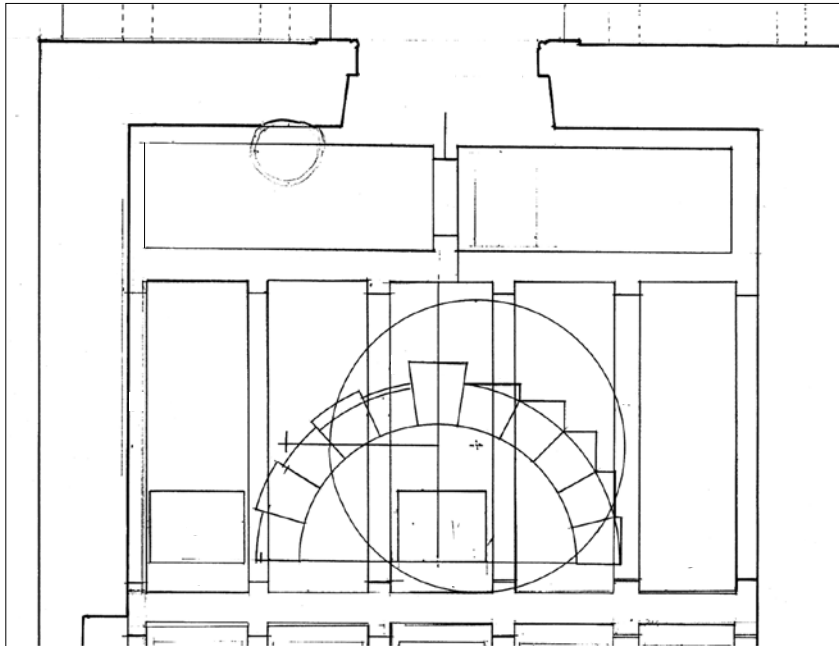
ANNO SECUNDO PACIS MDCXII.

Uklesana godina obilježava završetak gradnje renesansnog kazališta koje je smješteno na katu. Dovršetak Arsenala i gradnja Fontika, kao i izvedba kazališta, vezuju uz providura Semitecola u periodu između 1610. – 1613. godine, ali se gradnja lukova prizemlja spominje 1609. godine u izvještaju generalnog providura Marcantonija Veniera.³⁸ Arsenalu lukovi nisu služili samo kao potpora konstrukciji, građeni su radi ojačanja nosivosti kata nad njima što pokazuje da je i prije Semitecolova zahvata začeta ideja terase

³⁶ G. Novak, *Hvar*, Beograd, 1924., 178

³⁷ J. Kovačić, "Arsenal i Fontik", *Hvarsko kazalište - zbornik radova*, Hvar-Split, 2005., 428

³⁸ J. Kovačić, *ibidem*

Nacrt vrata na podu crkvice Gospe od Batka u Pučišćima

Fontik na hvarskom trgu. Klupa na povijenim izduženim konzolama

Detalj s krune bunara palače Lucić u Trogiru

Fontika kao ulaza na planirani kat. Venier spominje da se u vrijeme njegova izvještaja grade još dva luka za dovršetak polovice gradnje. Jasno da je zahvat gradu morao biti izuzetno značajan i prije Semitecolova pothvata jer se iznimno skupa gradnja lukova kao priprema za tu investiciju ne bi izvodila samo radi skladištenja baškota za što je kat Arsenala uz ostalo služio u vrijeme kneza Contarinija.³⁹

Udjela u pregradnji i obnovi Arsenala mogla je imati radionica pučiških Bokanića, s jedne strane zato što je dokumentirano i prepoznato njihovo djelovanje u toj sredini koncem 16. i početkom 17.

stoljeća, a s druge strane zato što rijetki stilski elementi pokazuju forme koje su Bokanići rado koristili. Profilacija velikog luka Arsenala s dentima lučna je inačica trogirskog nadvoja južnih gradskih vrata s potpuno jednakim rasporedom profila, a ornament njegova vijenca, iako znatno veći, čest je ukras na vrpcama koje obrubljuju polja grbova na kojima je prepoznato Bokanićevo dlijeto. Sjeverno pročelje Fontika prema gradskom trgu ritmizirano je vratima s lučnim otvorima između kojih su kamene klupe na izduženim povijenim konzolama. Oblikovanje tih konzola malo je robusnije od onih koje je Trifun izveo u trogirskoj loži, a u oba slučaja klupa je dio urbane opreme trga pa tako i u trogirskoj loži ima više svrhu odmora u sjenovitom dijelu trijema nego sjedišta pred sudačkim stolom. Vrata Fontika izrađena su u maniri koju je često koristila Bokanićeve radionice s naizmjeničnim ritmom blokova i fino isklesanim jastucima. Nacrt sličnih vrata Bokanićeve produkcije nalazi se urezan na podu pučiške crkve Gospe od Batka preko glatkih ploča obiteljskih grobnica istaknutih graditelja, majstora Petra i Vicka Bokanića iz 1546. godine. Nacrt u mjerilu 1:1 napravljen je za vrata otprilike iste širine, ali nešto drugačije raspoređenih blokova luka kojih na nacrtu ima jedanaest, a na vratima Fontika devet, što je jasan dokaz o širokoj primjeni motiva luka s jastucima u Bokanićevoj produkciji. Nije samo taj izrazito sličan nacrt spona koja povezuje Pučišća i hvarski Fontik. Niz kamenih klupa na izduženim povijenim konzolama uz njegovo sjeverno pročelje nekada je postojao i na sjevernom pročelju pučiške župne crkve koja je sagrađena nakon odvajanja župe Pučišća od Pražnica 1576. godine. U gradnji župne crkve istakli su se Bokanići, najznačajniji pučiški graditelji tog doba, pa su nesumnjivo i klupe na vanjskom zidu crkve Bokanićev doprinos njezinu oblikovanju. Povijene konzole klupa ostale su u temeljima crkve nakon nasipanja i proširenja 1750. godine za protomajstora Ignacija Macanovića koji je dogradio dva bočna broda, a pronađene su za nedavnih arheoloških radova povodom obnove poda crkve što ih je provela mr. Vanja Kovačić. Pored navedenoga, u prilog

³⁹ N. Lokošek u svojoj disertaciji razvija ideju o radionici i brodograđevnoj crtaonici na katu Arsenala.

Bokanićevom djelovanju na hvarskom Arsenalu ide i specifično oblikovanje balustrade terase Fontika. Današnja balustrada nije izvorna, prenesena je iz Dubrovnika za obnove koju je proveo Cvito Fisković. Balustrada Fontika ostala je zabilježena na nekoliko nacрта, od kojih je najznačajniji crtež prijedloga iluminacije građevine s izvornim rasporedom stupića ograde podijeljene u polja razdijeljena *kapitanima* nad kojima su kamene piramide.⁴⁰ Bokanić je često koristio, kako je ranije spomenuto, motiv konične izdužene piramide-fijale. Izveo ih je na balustardi hvarske lože, na zvoniku benediktinskog samostana sv. Nikole u Trogiru, a spomenik trogirskog kneza Dominika Minija pred trogirskom katedralom ima isti oblik. Iz svega navedenoga može se zaključiti da je udio Trifuna Bokanića u obnovi Hvara početkom 17. st. bio znatno veći nego se do sada smatralo. Radio je na katedrali, crkvi i zvoniku dominikanskog samostana, Gradskoj loži, Arsenalu i Fontiku. Znači li ta količina obnova u kojima je sudjelovao na hvarskom glavnom trgu i njegovo urbanističko djelovanje, kao na proširenju trogirskog trga 1600. godine? Ima li obnova Hvara nakon Uluz-Alijeva puštošenja urbanistički karakter, pitanje je koje tek implicira odgovor. Usporedba njegovih proporcija i postupna gradacija dijelova produženog trga koji završava s ratnom lukom, omeđenom gradskom ložom s kneževom palačom i Arsenalom, navodi na pomisao kako je početkom 17. st. Hvar proveo planiranu regulaciju središta grada izvedenu u manirističkom slogu. Tim je zahvatom njegova urbana bipolarnost, česta u razvoju primorskih naselja, ublažena novom spojnicom Grode i Burga. Opus pučiškog arhitekta i graditelja Trifuna Bokanića nije dovoljno valoriziran, niti je njegovo djelo monografski obrađeno, a daleko smo od toga da se njegov umjetnički izraz prepozna kao osobni doprinos razvitku manirističkog stila kasnorenesansne Dalmacije. Za početak dovoljno bi bilo odrediti njegovo mjesto unutar obiteljske botege koja je gotovo dva stoljeća bila vodeća graditeljska radionica Srednje Dalmacije.

Detalj nadvratnika portala cke bolskog dominikanskog samostana

⁴⁰ N. Petrić, "Dokumenti o hvarskom kazalištu iz 1676. godine", "Petriciolijev zbornik" - *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 36, Split, 1996., 323

TROGIR AND HVAR OPUS OF TRIFUN BOKANIĆ

S u m m a r y

The Bokanić family became famous due to its many renowned members, and above all builders, the most famous of which was Trifun Bokanić (1575 – 1609), an architect and sculptor, who during his short life left an extremely rich opus. The bell towers and city loggias of Trogir and Hvar, the altars on the island of Hvar and Zadar, the renovations of their cathedrals and squares, all of them are works of this master craftsman that number him among the greatest builders of his time. Trifun and his father Jerolim Bokanić worked in the 16th century together with Trifun's brothers and cousins Vicko, Petar, Šimun and Stjepan, while in the 17th century, besides Šimun and Stjepan, there are records about Ivan Bokanić who worked on the bell tower of the church of the Dominican Monastery in Bol on the island of Brač.

Trifun Bokanić finished working on the bell tower of the Trogir Cathedral with stone from the Čiovo and Drvenik quarries between the years of 1597 and 1603. He was paid 1800 ducats for his work. The signed contract regarding the building of the bell tower mentions his father's workshop, builders from Pučišća and their co-workers: brothers Petar and Nikola, cousins Jeronim and Ivan, and Ivan Ozarević, a stonemason from Šibenik. In 1603, Trifun Bokanić finished the work on the bell tower according to his own drawings. The executive drawing in 1:1 scale is engraved in the paving of the floor of the south loggia of the Cathedral. The drawing shows the top of the bell tower which is completely different from the present top, which was wrongly considered to be Bokanić's work. The bell tower got its present appearance in the reconstruction, after its top was destroyed due to the strike of thunder on April 14th, 1653. The restoration of the loggia was done in 1669 for the bishop John Paul. According to the drawing, the Trogir bell tower from Bokanić's time was finished with the loggia having a parallelogram layout which had eight biforates and above which there was a Late Renaissance wreath and a Late Gothic balustrade. At the top floor, above the balcony with the balustrade, there was an octagonal tambour, the base of the eight-faced pyramid with faces that were much less steep than the present faces, like the top of the bell tower of the Dominican church of Saint Marc on the island of Hvar. The octagonal pyramid of the Bokanić's bell tower is also confirmed by the drawing containing the geometrical construction of the tumbled rib of the pyramid and reinforced corners of the bell tower which were made with stone diagonal blocks set up during the building of its loggia. We can recognize Bokanić's hand on the preserved wreath of the bell tower's loggia, with typical decorations from his

statuary repertoire. Between the two profiles there are metope divided with two bent consoles and decorated with reliefs among which some display pears, melons, acanthuses and roses, while some display people's faces, lion and ram heads and mascarons ornaments. One of them contains the coat of arms of the city's Duke Girolamo Minio (1596 – 1598). The inscription at the bottom of the bell tower mentions the Trogir Duke Dominico Minio (1598 – 1601).

The coat of arms at the bell tower's loggia, which marks the completion of the work, belonged to the city Duke Alvise Bembo (1601 – 1604). Some other works from the Bokanić's workshop were also recognized; the bell towers of the Benedictine Monasteries of Saint Nicholas and Saint Michael. The South City Gates, which together with the Benedictine Monastery of Saint Nicholas, leads to the city port, were built in 1593, during the time of the Trogir Duke Delfin Delfino. The inscription on the lintel puts the gate in the time when Trifun's father, Jeronim Bokanić's workshop was active in Trogir. Its formative repertoire can be recognized in semi – circular pilasters with alternately placed "bugnato" and finely carved segments, lined with the lintel with prongs and on consoles of the base of the relief with the Venetian lion, decorated with a ribbon on its main part with an ornament in the form of folded ducats. After the City Gate was made, the construction of the bell tower of the Benedictine church of Saint Nicholas was also finished in 1598. The architecture of the bell tower is defined by a characteristic octagonal loggia of the bell tower, closed in the tradition of the Benedictine cloisters. On the four corners of the stone wreath of the loggia, there were the late Renaissance phials, conic elongated pyramids which resemble small obelisks. That was an architectural decorative element that Trifun Bokanić often used, for instance, on the City Loggia in Hvar. During the time of the city Duke Dominico Minio, Bokanić put the pyramid in the shape of an obelisk in order to mark the square design in front of the big Cipicco palace, on the Trogir city square which was finished in 1600.

The flagpole of the flag bearing the coat of arms of the Duke Ambrogio Cornaro carved among acanthus' leaves on the capital was made in 1605. A year later, in 1606, Trifun Bokanić restored the Trogir City Loggia for the same duke. He made benches alongside the eastern and southern walls, as well as the stone judge's bench decorated with coats of arms of Ambrogio Cornaro and the city of Trogir which were carved on the volutes of its massive stone legs and luxuriously decorated stone coats of arms hung next to the Florentine's relief of the Justice. In that same year, Trifun Bokanić made a fireplace in the mannerist style, decorated with bent consoles with lion paws and mascarons ornaments. The fireplace is in the Quarco house, situated north of the Cathedral. The initials of Francesco Quarco and the year 1606 are carved in it.

The following year, the construction of the Communal Palace continued; the Palace bears the coat of arms and the inscription of the city Duke Alvise Morosini (1606 – 1609). Trifun Bokanić reconstructed the second floor of the Palace, which was, during the previous century, built by Nicholas of Florentine, as could be seen on the windows of the ground floor. Morosini's coat of arms and the tablet with an inscription are brought out on the front façade of the Trogir Communal Palace. An excellent stonemasonry and statuary work is the work of an exquisite stonemason and

sculptor, while the ornaments characteristic for Bokanić's repertoire point to Trifun, for whom that would be one of his mature works.

The first floor of the Palace has elongated arched windows, from whose header stones watch carved faces so much like those characteristic heads found in headers of Trifun's altars. One of the last works of Trifun Bokanić, could be the coat of arms of Dominico Contarini, from 1609. It is placed in the yard of the Communal Palace, above the staircase which led to the hall of the City Noble Council. A typical mascarón ornament, which Bokanić often uses as a decorative element, is on the coat of arms. We also find it on the wreath of Trogir's Cathedral's bell tower, on the fire place in the house of Quarco and on many of his other works.

In Zadar, Bokanić built the altar of the Benedictine church of Saint Mary which was later transported to the Nin church. Trifun signed on that altar with carved capital letters.

The building of the older and unfinished Zadar church of Saint Simeon (1572 – 1600) built on the city market south of the demolished church of Saint Mary the Great, is also attributed to Trifun. The project was commissioned after 1572 to a Venetian architect, while the actual construction was consigned to local craftsmen. The Palladian classicistic project left an enormous influence on young Trifun Bokanić, who according to Marković, participated in the construction of the unfinished church around year 1600.

The front façade of the Church of Saint Simeon shows the influence of the Venetian architecture from the middle of the 16th century, with recognizable classical solutions. Sanmicheli and Palladio were in Dalmatia because of the building and studying classical antiquity architecture, while Bokanić could see the drawings of these two great architects in his homeland. Sanmicheli, the architect of Zadar's fortifications and monumental City Gates erected *all' antica*, had an undoubtedly great influence on Trifun Bokanić who saw his work during his stay in Zadar, during the building of the church of Saint Simeon. Sanmicheli's influence is the most obvious on the Hvar City Loggia which was considered to be one of Sanmicheli's works, until the comparison of documents showed that it belongs to the opus of Trifun Bokanić.

While working in Trogir and Zadar, Trifun at the same time worked in Hvar as well. We can recognize his work in big interventions on the Hvar city square. Documents connect him to the building of the altar of the Madonna Chapel from the Hvar Cathedral from 1605, which was later transported to the Brusje church; Fisković connected written documents which mention the master craftsman and Bokanić's manneristic style in which the City Loggia of Hvar is erected and finished during the time of Giulio Contarini, 1603 – 1605. The recent researches have connected Trifun Bokanić with the reconstruction of the Hvar Dominican Church and the bell tower of Saint Marc. The reconstructed loggia of the Saint Marc's bell tower has typical ornaments of rosettes and angel heads.

Opposite the City Loggia, facing the city harbor, is the Arsenal building. It was built in the 16th century, in place of the earlier warehouse which was destroyed during the attack on Hvar in 1571. Its reconstruction lasted up to the beginning of the 17th century and the works were finished in 1607. The Arsenal building was up-built even

after that, the inscription on its eastern doors mentions the year 1611, while above the entrance door on the first floor, on its terrace, the year 1612 was carved in, thus marking the end of the building of the Renaissance Theater which is situated on its first floor. The finishing of the Arsenal building and the building of Fontico, as well as the construction of the Theater, are all connected to the proveditore Semitecolo, during the period between the years of 1610 – 1613, though the construction of the ground floor arches is mentioned in 1609 in the report of the proveditore general Marcantonio Venier, who mentioned that during the time of his report, two more arches were being built for finishing the first part of the construction.

The workshop of the Bokanićs from Pučišća could take part in the reconstruction and renovation of the Arsenal building because it was active in there at the end of the 16th and the beginning of the 17th century. The rare stylistic elements and forms that the Bokanićs often used also indicate to their participation. The profiling of the great arch of the Arsenal building with dents is the arch version of the Trogir lintel of the South City Gates with the completely same formation of profiles, while the ornament of its wreath, although much bigger, is a common decoration on ribbons which frame the fields of the coats of arms which are attributed to Trifun Bokanić. The doors of the northern façade of the Fontico with arched openings between which are the stone benches on elongated bent consoles, are made in the manner frequently used by the Bokanić workshop with alternate rhythm of blocks and finely carved pillows. The drawing of the similar doors from the Bokanić production in 1:1 scale is carved into the floor of the Pučišća church the Madonna of Batak over the smooth tablets of family tombstones of the distinguished builders, master craftsmen Petar and Vicko Bokanić, from 1546. Besides all the above mentioned, the characteristic shaping of the balustrade of the Fontico terrace goes in favor of the Bokanić's work on the Hvar Arsenal building. The present balustrade is not the original one, while the original balustrade of the Fontico remained on the drawing which shows the line of stone pyramids above the fence. Bokanić frequently used, as it was mentioned earlier, the motif of the conic elongated pyramid – phial. He made them on the balustrade of the Hvar City Loggia, on the Benedictine Monastery of Saint Nicholas in Trogir, and the monument of the Trogir Duke Dominico Minio placed in front of the Trogir Cathedral has the same shape. From all the above mentioned, it can be concluded that the role of Trifun Bokanić in the renovation of Hvar was much bigger than has been considered so far. He worked on the Cathedral, the church and the bell tower of the Dominican Monastery, the City Loggia, the Arsenal building and the Fontico. The renovation of the Hvar main city square points out to his urbanistic work, the same as the expansion of the Trogir city square in 1600.

The comparison of its proportions of the parts of elongated square which ends in the war harbor bounded with the City Loggia with the Duke's palace and the Arsenal, leads us to think that at the beginning of the 17th century, the city of Hvar implemented the planned regulation of the city centre which was done in the mannerist style. With that intervention, its urban bipolarity, very frequent in the development of port towns, is lessened by the new junction of Groda (city) and Burg (suburb).

The opus of the architect and builder from Pučišća on the island of Brač, Trifun Bokanić, is neither valorized enough, nor is his work monographically analyzed. We

are also far away from the recognition of his artistic expression as a personal contribution to the development of the mannerist style of Late Renaissance Dalmatia. For the beginning, it would be enough to set his place within his family shop which, for almost two decades, was the leading building workshop of the middle of Dalmatia.

BIBLIOGRAFIJA RADOVA O TRIFUNU BOKANIĆU

- KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan, BOKANIĆ Trifun, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Zagreb, 1858.-1860., 34
- DELALLE, Ante, Trifun Bokanić, arhitekt trogirskog zvonika, *Novo Doba* 28. III. 1935.
- KARAMAN, Ljubo, O Trifunu Bokaniću graditelju zvonika trogirске katedrale, *Jugoslavenski istorički časopis* II, Beograd-Ljubljana, 1936., 145.-150
- FISKOVIĆ, Cvito, Trifun Bokanić, graditelj trogirске katedrale. *Novo doba* XXIII, Split, 1940., br. 307 od 25. XII, str. 29-30, s 1 sl.
P.o. Split, 1940., 18 str., s 1 sl.
- CICARELLI, Ksenija, Obnova zvonika sv. Mihovila u Trogiru, *Zbornik zaštite spomenika kulture* 4-5, Beograd, 1953.-1954., 217.-222
- PRIJATELJ, Kruno, Bokanićeva radionica u Trogiru, *Anali Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* I, Dubrovnik, 1955., 269-277
- FISKOVIĆ, Cvito, Bokanić, Tripun. *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb, 1955., sv. 1, str. 660
- DOMANČIĆ, Davor, Bokanićev ninski oltar, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 10, Split, 1956., 211.-216
- FISKOVIĆ, Cvito, Trifun Bokanić na Hvaru. *Peristil* 16-17, Zagreb, 1973.-1974., str. 53-64, s 21 sl.
- FISKOVIĆ, Cvito, O starim dalmatinskim kaminima, *Bulletin Razreda za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 1 (51), Zagreb, 1981., str. 35-79
- PRIJATELJ, Kruno, Barok u Dalmaciji. U knjizi: Horvat, A. - Matejčić, R. - Prijatelj, K., *Barok u Hrvatskoj*. Zagreb, 1981.

- PETRICIOLI, Ivo, Trifun Bokanić, *Likovna enciklopedija Jugoslavije*. Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod «Miroslav Krleža», Sv. 1, A-J. 1984., str. 152
- PRIJATELJ, Kruno, Dvije potvrde za radionicu Tripuna Bokanića. *Zbornik za likovne umjetnosti* 21, Novi Sad, 1985., str. 331-339/331-339
- BABIĆ, Ivo, Renesansni lučni prozori i općinska palača u Trogiru, *Adrias* I, Split, 1987., str. 169-179
- IVANČEVIĆ, Radovan, Trogirski loža: TEMPLVMIVRIS ETARAIIVSTITIAE (1417), Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 31, Split, 1991., 115-150
- PETRICIOLI, Ivo, Trifun Bokanić, *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*. Zagreb, Leksikografski zavod «Miroslav Krleža». Sv. 1, A-Nove. 1995. str. 104-105 s [1] sl.
- PETRICIOLI, Ivo, Trifun Bokanić, *Hrvatski leksikon*, Zagreb, Naklada Leksikon, Sv. I, A - K, 1996., 120
- PRIJATELJ, Kruno, Milnarski spomenici, 1. Graditeljstvo, *Prvi libar o Milnoj*, Milna, 1998., 255-264
- BELAMARIĆ, Joško, Nota za Trifuna Bokanića i Koriolanoviće, *Studije iz srednjovjekovne i renesansne umjetnosti na Jadranu*, Split, 2001.,
- MARKOVIĆ, Vladimir, Škrinja sv. Šimuna i arhitektura u Zadru oko 1600., *Peristil* 48, Zagreb, 2005., 95-108
- BUŽANČIĆ, Radoslav, Dovršetak trogirске katedrale u 17. st, *Umjetnički dodiri dviju jadranskih obala u 17. i 18. stoljeću* - zbornik radova ur. Marković, Vladimir; Prijatelj-Pavičić, Ivana, Split, 2007., 71-92
- KOVAČIĆ, Vanja, Klesari iz obitelji Bokanić u Omišu, *Omiški ljetopis* 4, Omiš, 2008., 15.-33
- BUŽANČIĆ, Radoslav, Dominikanci u Hrvatskoj, Katalog Graditeljstvo, G/8, Bol, Samostan sv. Marije Milosne, Zagreb, 2009., 271-274
- TUDOR, Ambroz, Dominikanci u Hrvatskoj, Katalog Graditeljstvo, G/9, Hvar, Samostan sv. Marka Evandelistu, Zagreb, 2009., 274-279